

פרפראות בפרשה

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

אדר התשפ"ה

מפטייר ויהי זמנים רבים (מ"א יח א) א
ויגש אליהו אל כל העם (מ"א יח כא) ס

פרשת כי תשא – פורים משולש

עלון פרפראות בפרשה וחינוכי תורה מ'א' ועד ת' על פרשת השבוע עניינא דיומא מפרשי ומדרשי חז"ל

התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשה 139 פסוקים = ג'גון ואנחה

ופדויי? הנה ישובו ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה שגיו ונסו ג'גון ואנחה. (ישעיה לה י)
בפרשת כי תשא 9 מצוות, מתוכן 4 מצוות עשה ו-5 מצוות לא תעשה. (ספר החינוך)

עשה: נתינת מחצית השקל בשנה • קידוש ידים ורגלים בשעת עבודה • משיחת כהנים גדולים ומלכים בשמן המשחה • שביתת הארץ בשנת השמיטה.
לא תעשה: שלא יסוך זר שמן המשחה • שלא לעשות במתכונת שמן המשחה • שלא לעשות במתכונת הקטורת • שלא לאכול בשר בחלב.

פורים משולש הוא נדיר מאוד וחל בשנים: תשפ"א, תשפ"ה, תת"ח. בשנה בה חל פורים משולש, יחול תמיד ערב פסח בשבת, וליל הסדר במוצאי השבת.

כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו לי-הנה בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם. (ל יב)

איש כפר בגמטריא תורה (611), כי התורה משיבת נפש דכתיב (תהלים יט ה) תורת י-הנה תמימה משיבת נפש. משל למה הדבר דומה לנר הכבה במה מדליקין אותו באש או בנר אחר, כך הנשמה נקראת נר והעבירה מכבה אותה והרוצה להחזירה לאורה הראשון ידליקנה בנר או באש, בנר שנאמר (משלי ו כג)

כי נר מצוה ותורה אור, או באש התורה שנאמר (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאם י-הנה.

כל העבר על הפקדים מבין עשרים שנה ומעלה יתן תרומת י-הנה. (ל יד)

אמר ריש לקיש: גלוי ונדוע לפני מי שאמר ונהיה העולם שעתיד הקן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליהן. ונהיינו דתנו: באתה באחד משמיעין על השקלים ועל הפקדים. (מגילה יג:)

דעשו לקח בת ישמעאל והם שור וחמור כלאים ויצא עמלק כלב וזהו לא תשקח כי שכח ר"ת שור כלב חמור ובוזה פירש הרב משמיעין על השקלים ועל

הכלאים משמיעין על השקלים למחות עמלק שהוא כלאים. (ילקוט ראובן) **שקלים** בגימטריא **ביטול המן שכ"ח**. (480) (עיון יעקב בשם מראית העין שם)

מבין עשרים שנה ס"ת המן – כי הקדים הקב"ה שקליהם לשקלי המן, וגם המן שאמר (אסתר ג ט) **ונעשרת אלפים כפר כסף אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גנזי המלך**. להכריע שקליהם של ששים ריבוא התכוון. (רבינו אפרים, בעה"ט)

וסכום כולם עולה לריבוא ככר כסף – כיצד, רוב בני אדם חיים שבעים שנה, צא מהם עשרים שנה לפטור, כדכתיב **מבין עשרים שנה ומעלה**, ישארו להם חמישים שנה שכל אחד ואחד מישראל נותן בהם מנה של חול למחצית השקל של קודש בכל שנה ושנה, הרי ששים איש נותנין בחייהן ששים מנה שהם ככר, והם היו ששים ריבוא, הרי כולם נותנים ריבוא ככר. לפיכך אמר המן הרשע **ונעשרת אלפים כפר כסף אשקול**, אמר כדאי שקלי לבטל שקליהם ואני אתן כנגד ששים ריבוא שבהם לעשות מהם רצוני. (החזקוני)

המן חישב לפי הערך הכי גדול שהוא זכר מבין עשרים עד ששים – חמישים שקלים (ויקרא כו ג) לכך העץ עליו נתלה המן, היה בגובה חמישים אמה. חמישים שקלים כפול ששים רבוא שווה שלושים אלף שקלים שהוא עשרת אלפים ככר. (רבינו יהודה החסיד)

כי השקלים שישאל נותנים הם לצורך הקרבנות, שמהם מביאין הקרבנות. וכבר התבאר למעלה כי הקרבנות הם כאלו הקריב את עצמו אל השם יתברך ולפיכך נתינת השקלים הוא כאילו נתן עצמו אל השם יתברך, ואז ישראל הם אל השם יתברך לגמרי, ואיך ינתנו להמן, שכבר הם נמסרים אל השם יתברך. והקדים אותם לשקלים של המן, אשר היה נותן שקלים בעדם למלך לקנות אותם, ודבר זה לא היה מועיל, שכבר הם להשם יתברך לגמרי על ידי נתינת השקלים. ובשביל שישאל היו תחת אחשוורוש, והמן קנה אותם מן אחשוורוש, והיה קניין זה חס ושלוש לכלותם לגמרי, ולכך הקדים השם יתברך שקליהם לשקלי המן, כי בזה נודע כי ישראל הם להקב"ה, ולפיכך אין המן יכול לקנותם. (אור חדש שם)

הטעם שנהגו להרבות צדקה בפורים וכדכתיב **ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים**. לפי מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במגילת אסתר על פסוק **ישנו עם אחד**, כי המן הטיל עין הרע במועדים של ישראל, אמר הקדוש ברוך הוא, רשע אתה מטיל עין הרע במועדי ישראל, הנני מוסיף עוד מועד ויום טוב אחר, שהוא ימי הפורים לעשות אותם ימי משתה ושמחה, כתבו המפרשים ז"ל כי המן הוא קנאי וכל קנאי הוא בעל עין הרע, דמהאי טעמא הקדים ה' שקלים לשקלי המן ואם כן כדי להציל עצמינו מעין הרע, התיקון והסגולה לזה הוא על ידי עשיית הצדקה כי על ידי מצות הצדקה בזכותה ינצלו מעין הרע בדרך השגחה מהיזק זה שהוא טבעי. כי אותיות קודם עין הם **כסף**. (מועד לכל חי)

טעמים ליום תענית אסתר – י"ג באדר שהוא יום תענית אסתר, אירעו בו כמה עניינים לעם ישראל. הפיל בו המן הרשע פור להשמיד להרג וללאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד. גם מכת חושך במצרים היתה עניינא אלו. וכ"כ הרב זרע ברך כי מכת חושך היתה באדר. וכתב הרוקח על הפסוק (שמות י כב) **ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים** כי באותם שלושה ימים מתו אותם שלא היו מאמינים שיצאו ממצרים לעולם. ומתו ב"ג באדר. והמן גזר לאבדם ב"ג באדר. ולכן מתענים ב"ג באדר. וכתב הרמב"ם (הל' תעניות ה ה) ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות. וב"ג באדר זכר לתענית שהתענו בימי המן שנאמר (אסתר ט לא) **דברי הצמות ונעקתם**. וכתב בספר שבולי הלקט' נהגו בני העולם להתענות ערב פורים לזכר דברי הצומות שעשו בימי מרדכי ואסתר ואע"פ שאותם הצומות היו בימי הפסח נהגו לסמוך התענית לפורים וכשחל פורים באחד בשבת מתעניין ביום חמישי שלפניו. וכו' ואמר רב תענית זה אינו מדברי תורה ולא מדברי סופרים אלא מנהג בעלמא שהרי תענית של מרדכי ואסתר היו בימי פסח ואם נפש אדם לומר **דברי הצמות ונעקתם** כתוב אין זה פירושו אלא כך פירושו על דברי הצומות והזעקות והצרות שעברו עליהן בימי המן קבלו עליהן ימי הפורים לזכר הנס לדורות ואעפ"כ לא אתיר לאדם לפרוש מן הצבור דאמרינן (שמות י כב) **לא תגדודו** לא תעשו אגודות אגודות. ורבותינו המקובלים כתבו בטעם תענית זו לדורות, כדי שלא יקטרג השטן על כי אוכלים ושותים למחרת ביום הפורים, שעל ידי התענית אנו מגלים, שכל השמחה אינה אלא לעבודת הבורא, להללו ולשבחו ולפאר את שמו בעולם כולו. וסגולת התענית היא להכניע את היצר הרע, לבלתי יחטיא את האדם בפורים כששמח וטוב לב. וכתב המגיד משרים (כ"ב) אור י"ג לאדר השני, הלא לך למינדע כי בימי הפורים ובליל פסח מותר לשתות כל יין שירצה האדם ולהתענג ולהתפנק, ומפני שסמאל וחזריא בישא דרכם להכניס שמחה בלבבות בני אדם ולתת בלבם לאכול ולשתות. ואח"כ עולה ומסטיין, וזהו סוד התענית שמתעניין ב"ג באדר, והוא להכניע כחו מלהשטין. (אוצר הסגולות)

א. כתוב בחז"ל חמש פעמים בשנה צריך להשתכחם ולהתפלל ויתקין – וסימנך בראשית (כג) וַיִּשְׁכַּח אֶבְרָהָם בְּבָקָר.
ב. וַיִּקַּח אֶת הָעֶגְלָא אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּשְׁתַּח עַד אֲשֶׁר דָּק וַיִּזְרַח עַל בְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשְׁק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. פָּאָל. (לב כ) פרש"י - שְׂלֹשׁ מִיתוֹת נִדְוָנוּ שָׁמָּה: אִם לֹשׁ עֲדִים וְהִתְרַאָּה – בְּסִיף; כְּמִשְׁפַּט אֲנָשִׁי עִיר הַנִּדְחָת שָׁמָּה מִכְּרִים. עֲדִים בְּלֹא הִתְרַאָּה – בְּמִצְפֶּה, שְׁנֶאֱמַר: "וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם". לֹא עֲדִים וְלֹא הִתְרַאָּה – בְּהִדְרֹקוֹ, שֶׁבְּדִקּוֹם הַמַּיִם וְצָבֹה בְּטַנְיָהֶם. מַצִּינוּ בְּעִיר הַנִּידְחָת שְׁשׁוּרְפִין אֶת כָּל שְׁלָלָה עִם הַמְּדִינָה בִּאֵשׁ וּשְׂרִיפָתָהּ מִצּוֹת עֲשֵׂה שְׁנֵאמַר (דברים יג ז) וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ. מֵה הַטַּעַם שֶׁנִּדְוָנוּ בְּסִיף וְלֹא בִּסְקִילָה וְלֹא שָׂרְפוּ אֶת מִמּוֹנָם. וְכֵן לֹא מַצִּינוּ שֶׁהִתְרוּ בָּהֶם. וְאִמְרִינָן (רמב"ם הל' ע"ז פ"ד ה"ו) שׁוֹלְחִים לָהֶם שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים לְהַזְהִירם וּלְהַחֲזִירם אִם חֲזָרוּ וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה מוֹטָב.
ג. כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וַתָּנֻנוּ אִישׁ כְּפָר נִפְשׁוֹ לִי-הִנֵּה בִּפְקֻדָּא אֲתָם וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם נִגְף בִּפְקֻדָּא אֲתָם. (לי יב) מֵה הַטַּעַם שֶׁכָּפַל הַפְּסוּק פַּעַמִּים בִּפְקֻדָּא אֲתָם.
ד. אִיתָא בְּחז"ל רַצָּה הַקָּב"ה לְתַת שְׁנִים עֶשְׂרֵי רֹאשֵׁי חֳדָשִׁים שִׁהְיֻה מוֹעֲדִים וּרְגִלִּים גְּמוּרִים עַל שֵׁם שְׁנִים עֶשְׂרֵי שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אַחֵר שִׁחְטָאוּ בַּעֲגָל, הַפְּסִידוֹ דְּבַר זֶה. וְנִשְׁיָם, שְׁלֹא חֲטָאוּ בַּעֲגָל, הֵם זָכוּ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים. וְזֶה הַטַּעַם לִכְך שֶׁנִּוְהַגּוֹת נָשִׁים שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת מַלְאכָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. (טור או"ח ת"ז). מֵה הַטַּעַם שֶׁזָּכוּ לִכְך הַנָּשִׁים וְלֹא שְׁבַט לֵוִי. שֶׁהָרִי גַם הֵם לֹא חֲטָאוּ בַּעֲגָל.
ה. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל י-הוָה רָאָה אֲתָהּ אִמְרֵי אֱלִי הֵעַל אֶת הָעָם הַזֶּה וְאֲתָהּ לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי וְאֲתָהּ אֲמַרְתָּ וַיַּעֲזִיבָהּ בְּשֵׁם נֶגֶם מִצָּאֲתָהּ וְכֵן בְּעֵינַי. (לג יב) מֵה הַטַּעַם שֶׁקּוֹרְאִים פֶּרֶשָׁה זֹו בְּשַׁבַּת שֶׁל חוּל הַמוֹעֵד.
ו. רֹאיהּ בִּפְרֶשָׁה שֶׁכָּל הַמִּקְבֵּל פָּנֵי רַבּוֹ כְּאִילוֹ מִקְבֵּל פָּנֵי שְׁכִינָה.
ז. בְּפוּרִים הַמְשׁוּלָשׁ - מֵה הַטַּעַם שְׁלֹא עוֹשִׂים סְעוּדַת פּוּרִים בְּשַׁבַּת. אִיזֵה מִצְוָה בְּשַׁבַּת עַלּוּלָה לְהִידְחָת מִפְּנֵי סְעוּדַת הַפוּרִים.
ח. וַיְהִי בִּרְדָת מֹשֶׁה מִיַּהֲרָסִי וַיִּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת בִּיד מֹשֶׁה בִּרְדָתוֹ מִן הָהָר. (לד כט) פרש"י - כְּשֶׁהִבִּיא לַחוּחַת אֲתָרוּנִים בַּיּוֹם הַכְּפוּרִים. כִּיצַד מוֹתֵר הִיָּה לְמֹשֶׁה רַבִּינוּ לְהִבִּיא אֶת הַלוּחוֹת אֶל מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַכְּפוּרִים, הֲלֹא הָהָר הִיָּה רְשׁוֹת הַיַּחֲדִיד, וְהַמְדַבֵּר וּמַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל הִיָּה רְשׁוֹת הַרְבִּים. וְהוּא אִיסוּר הַצֹּאֵה מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת.
ט. נִצַּר חֶסֶד לְאֶלְפִים נִשָּׂא עוֹן נִפְשֵׁה וְחֲטָאָה וְנִקָּה לֹא יִנָּקֶה פְקֻדָּא עוֹן אָבוֹת עַל בְּנִים וְעַל בְּנֵי בְנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים. (לז ז) אִיךְ נִמְנִית הַמְּדָה הַזֹּו בְּתוֹךְ י"ג מִדּוֹת שְׁכוֹלָם רַחֲמִים גְּמוּרִים. מְדוּעַ מִיַּהֲרָסִי מִשֶּׁה לְהַשְׁתַּחֲוֹת (לז ח) וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקַּד אֶרְצָהּ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה.
י. מִנִּין שְׁקָלִי הַזֶּהֱב שֶׁעָשׂוּ בַּחֲטָא הָעֶגְל, וְכַנְגַּדָם מַחֲצִית הַשְּׁקָל מִכְּפַר עַל חֲטָא הָעֶגְל.
י. וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי פָרַעַה אֲהֶרֶן לְשִׁמְצָה בְּקַמִּיָּהֶם. (לב כה) מֵה הַפִּירוּשׁ כִּי פָרַע הוּא. וְהוּא לְשׁוֹן מִגְּלָה.
ל. רֹאשִׁית בְּפוּרֵי אֲדָמָתָהּ תִּבְיָא בֵּית י-הוָה א-לֹהֵיךָ לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אֱמֹו. (לד כו) פרש"י - אֲזַהֲרָה לְכִשְׁר בְּחֵלֶב. וְשְׁלֹשָׁה פְעָמִים כְּתוּב בַּתּוֹרָה: אֲחָד לְאֶכְלִיָּהּ, וְאֲחָד לְהִנְאָה, וְאֲחָד לְאֶסּוּר בְּשׁוּל. כְּתַב הַשְּׁפָתִי חֲכָמִים - יֵשׁ לוֹמֵר דְּגַבִּי בָשָׂר בַּחֲבֵל חַיִּיב עַל הָאֲכִילָה אִף שְׁאִינוּ נִהְנֶה בְּאֲכִילָתוֹ כְּגוֹן שֶׁנִּשְׂרַף גְּרוֹנוֹ בְּאֲכִילָה לִכְך לֹא כְּתַב בּוֹ נִמִּי לְשׁוֹן אֲכִילָה גַם הַהֲנָא מֵה שְׁאִין כֵּן בִּשְׂאֵר אֲכִילַת אִיסוּרִים. מֵה הַטַּעַם שְׁאֵם בִּלְע מִצָּה וְלֹא לַעֲסָה יֵצֵא יָדֵי חוּבָה אַע"פ שֶׁלֹּא טַעַם טַעַם שֶׁל מִצָּה. וְהִיא לֹא נִקְרָאת אֲכִילָה. וְכ

תשובות

- א. אב – (אבילות) היינו ט' באב. ב' זו בריאת העולם. היינו ראש השנה שבתשרי נברא העולם. ר' רבה זו צומא רבה הוא יום הכיפורים. ה' הושענא רבה. מ' מגילה היינו פורים. ר"ת אברהם. וכן סופי תיבות אברהם – הושענא, תשעה באב, יום כפור, ראש השנה, פורים. (מטה משה – סי' תתקנח)*
- ב. בן נח נהרג בסייף – דקי"ל דבן נח אין צריך התראה אלא אזהרתו זו היא התראתו (סנהדרין נז). ובן נח דינו בסייף. והם נדונו כבני נח. (סנהדרין נז). (דעת זקנים) א"נ משה שקול כבית דין של ע"א, עברו ושובו משער לשער הרבה להם בתי דין ושם דנו את כל יחיד ויחיד לסקילה, ואח"כ ציוה על בני לוי להביאם לבית הדין הגדול אשר בשער המחנה ושם ידונו אותם בסייף כדין מרובים. (אזנים לתורה)
- ג. גוף ונשמה – נשיאת הראש שלהם תהיה לשתי פקידות, אחת ונננו איש פקר נפשו לי-הנה היינו כופר עבור הנשמה, בפקד אתם, ואפילו אם הקב"ה יחסר אותה אפילו הכי ישראל נותנים עבור כפרה לנשמה, וגם הקב"ה מבטיח ולא יקנה בהם נגף דהיינו שלא ימותו, ואפילו בפקד אתם, דאפילו יגיע זמן הפקידה והפרידה לא יקנה בהם נגף על דרך מה שאמרו חז"ל (מ"ק כח). 'חלה יום אחד נמת רבי חנניא בן גמליאל אומר זו היא מיתת מגפה' דגם זה לא יהיה. (אמרות ה')
- ד. דעתן של נשים קלה – ולא נמשכו אחר בעליהן שפיר מגיע להם שכר על זה. וללוויים ניתן שכר יותר להיות עובדים במקדש. א"נ לפי שנשים אינם בכלל ערבות היינו שאינה עריבה בעד אחרים. ושבת לוי אע"פ שלא חטאו מ"מ אין השבת מנוקה לגמרי דמ"מ מטעם ערבות יש להם חלק בחטא העגל. (פרדס שמאי)*
- ה. הוזכרה בה שבת באמצע הרגלים. דכתיב (להלן לד כא) ששית ימים תעבד ובימים השביעי תשבת בקריש ובקציר תשבת. ובמסכת מגילה (לא. ד"ה מקרא) פרש"י – לפי שיש שם מצות שבת ורגלים וחולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמר שבעת ימים ומכאן למדנו איסור מלאכה בחולו של מועד. (תגינה דף יח:). (החזקוני)
- ו. ויקנה כל מבקש – הנה יצא אהל מועד אשר מחוץ למחנה. (לג ז) 'כל מבקש משה' אין כתיב כאן אלא כל מבקש – הנה, מלמד שכל המקבל פני זקן מלא תורה כאילו מקבל פני שכינה (נחומא). מכאן שכל המקבל פני רבו כאילו מקבל פני שכינה. (ירושלמי – ערובין פ"ה ה"א) (עבד המלך)
- ז. זכור את יום השבת לקדשו. (שמות כ ז) נאמר על השבת שחייבים לזכור אותה ואם ישתכר ישכח את השבת, ובסעודת פורים צריך להיות עד דלא ידע. (האלף לך שלמה ס' שפה). צריך לזכור גדולת היום ומעלתו והבדלתו לשבח משאר הימים שלפניו ואחריו. (ספר החינוך לא) א"נ משום שאין שמחתו תלויה בב"ד אלא בידי שמים (ירושלמי מגילה פ"א ה"ד). א"נ כדי שיהא ניכר שמחת פורים ולא תתערב בסעודת שבת. (הריטב"א מגילה ה).
- ח. חי נושא את עצמו (שבת צג ב) – כפי שהארון היה נושא את נושאו קל וחומר שגם לוחות הברית היו כך, ואם כן נחשבו לחי נושא את עצמו ולא היה בהם איסור הוצאה מרשות לרשות. (קרן לודו)
- ט. טובה היא אצל החוטא שהקב"ה מאריך אפו ואינו נפרע ממנו מיד לפי מעשיו אלא בנו וג' דורותיו יקבלו פרעון חטאו והכל כפי העון, לפיכך מיהר משה להשתחוות לפניו יתברך ולהודות לו על אריכות אפו וגודל חסדו עם בראיו. (ילקוט האזינו)
- י. י"ב אלף שקלי זהב היו בעגל. ו'קנטר' הוא מאה שקלים (בכורות נ). ואיתא במדרש (רבה מב כ) ק"ד קנטרין זהב היו בעגל מנין מס"ד. וידוע כי שקל כסף הוא ארבעה דינרי כסף, ולפי זה שקל זהב הוא ארבעה דינרי זהב, אם כן י"ב אלף שקלי זהב הם מ"ח אלף דינרי זהב. ובמסכת ב"מ (מד:). נאמר שיש בדינר זהב כ"ה דינרי כסף, הרי שמ"ח אלף דינרי זהב הם י"ב פעם מאה אלף דינרי כסף, וזהו משקלו של העגל. וכל אחד מששים רבוא בני ישראל נתן מחצית השקל, היינו שני דינרי כסף, עולה החשבון לי"ב פעמים מאה אלף דינרי כסף. הרי שהשקלים של ישראל משקלם בדיוק כמשקלו של העגל ובאו לכפר עליו. (אורי יקרות)
- כ. כתרים שקיבלו בעת שאמרו נעשה ונשמע כיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום. וזהו פי פרע הוא. (שבת פח). תרגום יונתן – ונקמא משה ית עמא ארום פריעין אינון ארום פריעו כלילא דדהבא דהנה ברישיהון דהנה שפמא מפרשא חקיק עליהון מן טורא דחורב. *
- ל. לתעני נקראת המצה – דכתיב (דברים יט ג) שבעת ימים תאכל עליו מצות לתעני לפיכך יוצא בה ידי חובה אע"פ שאין זו דרך אכילה. (תורת חיים חולין ככ ד"ה לתעני)
- מ. מזיד בינו לבין עצמו קמ"ל – תלמוד לומר ונקרתה בידי שמים. אבל אם היה מזיד עם התראת עדים מות יומת בסקילה. (מכילתא) מות יומת – טעם הכפל, כי זה האיש בן מות הוא לשמים ומרשה ה' התחתונים להמית בן מות זה. (אוה"ח) א"נ כל העשה בה מלאכה ולא בתוס' השבת. (הרוקח)
- מ. מלאכי חבלה עמדו עליו באותה שעה להורגו (שמו"ר פמ"א) והזכיר להם שהוא מבני ביתו של ישפאל, עליו נאמר כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל. לכך הזכיר ישראל ולא הזכיר יעקב. (אזנים לתורה)
- נ. נפש בגימטריא שקל (430) – והקב"ה ברחמיו מטה כלפי חסד, ומכפר על עון חצי הנפש, ואם כן היה מחצית השקל כופר, פדיון על חצי הנפש. (הרא"ש) א"נ לפי שחטאו במחצית היום לפיכך יתנו מחצית השקל הדא הוא דכתיב (שמות לב א) פי בשש משה לבא שש' (רבינו בחיי בשם המדרש, החזקוני). *
- נ. נהרג חור על מעשה העגל – והמשכן בא לכפר על מעשה העגל, לכן נזכר כאן במשכן בצלאל בן אורי בן חור. (דעת זקנים, החזקוני)*
- ס. ספר החיים שאדם נכתב בו בראש השנה. והכי אמר בר"ה (יט:). 'מחני נא' – זה ספרן של רשעים, 'מספרה' – זה ספרן של צדיקים, 'אשר כתבת' – זה ספרן של בינוניים. (דעת זקנים) מספרה ספר חיים אשר כתבת, כדכתיב (ישעיה ד ג) כל הכתוב לחיים בירושלם, הרגני נא הרג. (רשב"ם)
- ע. עתיד הקב"ה להפכו ליום טוב כדכתיב (זכריה ח ט) פה אמר י-הוה צ-באות צום הרביעי וצום השביעי וצום העשירי יקנה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמזעדים טובים והאמת והשלום אהבו. שהרי העגל נעשה בט"ו תמוז ובי"ז נשתברו הלוחות. נמצא כי חג לי-הנה קמח הוא לאחר זמן. כמו שאמרו במכילתא (סוף פ"ב בא) כי יש מחור לאחר זמן. (עבד המלך בשם ספר הליקוטים, החיד"א) וכ"כ רש"י (שמות יג יד) כי ישפאל בנה מחור – יש 'מחר' שהוא עכשיו, יש 'מחר' שהוא לאחר זמן, קגון זה וקגון זה (יהושע כב. כד) מחור יאמרו בניכם לבנינו דבני גז ובני ראובן.*
- פ. פרחו האותיות – לפיכך חסר י', כלומר י' הדברות שהיו כתובים ראה אותם שהיו פורחות למעלה, מיד וישבר אתם תחת הקהר אמר מאחר שפרחו האותיות הקדש מה הנייה באבנים האלה, ושברם כי לא נשתברו בהשלכותו. (רבינו אפרים) ואמר דהם כתובים מכל צד ואם כן מותר לשברם. (צפנת פענח)
- צ. צדקה לעני שהמקבל מתבייש בה – מתן בסתר יכפה אף (משלי כא יד). מה שנאמר הנותן מתנה לנכבדו, צריך להודיעו הוא דווקא במתנה שנותן לו ע"י אהבה שאין המקבל מתבייש. (תוס' שבת שם) וה"מ מתנה לעשיר צריך להודיעו ולא במתנה לעני. (הרי"ף שם) (עבד המלך)
- ק. קרובים היו למשה לפיכך לא נתרצה אחד מהם להמיר מנהיג במקומו. והרמב"ם כתב (הל' עכו"ם פ"א) שאברהם מסר קבלת התורה ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי, וזרעו הושיבו ישיבות שלא פסקה מהם תורה כלל, ולפיכך לא נשתעבדו במצרים שלא עסקו במלאכה כי אם בתורה. (דעת זקנים, חזקוני)
- ר. רכילות היא וכתוב לא תלך רכיל בעמיתך (ויקרא יט יז), אפילו שבעוד שעה, קלה יראה יהושע בעצמו את הנבלה שנעשתה במחנה. ואפילו על שאלת יהושע השתדל משה רק ללמדו להבחין בין קול מלחמה ובין קול ענות, שהרי עתיד הוא להיות שר צבא בישראל ועליו להכיר קול מלחמה. (אזנים לתורה)
- ש. שיתוף שם שמים ודבר אחר – אין בני נח מצויים עליו. סברו קרח ועדתו שאין איסור בדבר גם לבני ישראל לפיכך אמרו פי כל העדה כלם קדשים וכתב רבינו תם שמוטר להשביע עכו"ם בביהמ"ש כדי לגבות ממנו ממון שהעכו"ם חייב לו, אף שלכאורה הוא גורם בכך לגוי להישבע באלוהיו ויש בזה (שמות כג יג) וישם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיה. (תוס' סנהדרין סג:). ואף על פי שמשותפין שם שמים ודבר אחר לא אשכחן דאסור לגרום לאחרים לשותף. 'ולפני עור' ליכא, דבני נח לא הוזכרו על כך. א"נ ערב רב אמרו לבדן ולא ישראל, מדכתיב אלה אלהיך ולא כתיב 'אלה אלהינו', ואמרו העלף ולא אמרו 'העלנו'. אלה ר"ת אוו לאלוהות הרבה. (רבינו אפרים)
- ש. שפ"ד ימים בשנה מעוברת – ובמחצית השקל שפ"ד פרוטות. (הרוקח)
- ת. תקצ"ז – והם היו ת"ר אלף, וראשי תיבות של שמם עולה כמנין תקצ"ז מלבד שבת לוי שלא חטאו בעגל. ראובן שמעון יהודה יששכר וזבולון דן נפתלי גד אשר יוסף בנימין. וחסר ג' אלפים שנפלו בעגל. ועוד שמונתם של ג' האבות וי"א שבטים מלבד לוי יהיו ס' אותיות, כנגד ס' ריבוא ישראל. (הרוקח)
- ת. תצ"ב פרקים בכל המסכתות בתלמוד הבבלי. על פי הדברים האלה בגימטריא 492. גם הגימטריא של המילים (דברים לא יט) שימה בפייהם היא 492 כמנין הפרקים הנזכרים. (הג"ר שמואל לוריא - ממנחלי תורת הגר"א)

מקורות / חידודן *

א. כתב בספר 'מטה משה' שיש חמש פעמים בשנה שצריך להשכים ולהתפלל ותיקין. (תלמיד המהרש"ל – ס' תתקנח), ב-ה' בקרים משכימים לתפילה שנאמר (איוב ג' כג) ותפקדנו לבקרים ולרגעים תבחננו, זה ראש השנה ויום הכיפורים שבהם נפקדים כל מעשה אדם. **הושענא רבה**, שנאמר (איכה ג' כג) חדשים לבקרים רבה אמונתך. **פורים** שנאמר (תהלים קא' – ה') לבקרים אצמית כל רשעי ארץ. וזהו המן. **ט' באב**, שנאמר (ישעיה לג' ב') היה זרועם לבקרים אף ישועתינו בעת צרה. וסימן לדבר (לכל ה-ה' השכמות) שנאמר (בראשית כב' – ג') **וישכם אברהם בבקר**.

ד. שמעו הנשים ולא קבלו עליהם ליתן נזמיהן לבעליהן אלא אמרו להם אתם רוצים לעשות שקוץ ותועבה שאין בו כח להציל לא שמעו להם ונתן הב"ה שכון של נשים בעה"ז ובעה"ב ומה שכן נתן להם לעה"ז שהן משמרות ראשי חדשים שנ' **המשיבוע בטוב עדיך תתחדש כנשר נעוריך** ראו האנשים שלא קבלו הנשים ליתן את נזמיהן לבעליהן ועד אותה שניה היו הנזמים באזניהם כמעשה המצריים ופרקו את נזמיהם שבאזניהם ונתנו שנ' **ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם** באזני נשיהם אין כתיב כאן אלא **באזניהם**. (פרקי דר"א פמ"ה)

ושמעתי מאחי הרב יחיאל טעם לדבר, לפי שהמועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח, ו) **לושי ועשי עוגות** ופסח היה, שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק, סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לג, יז) **ולמקנהו עשה סוכות**, וי"ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים, וכשחטאו בעגל נטלו מהם ונתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא. (טור אור"ח תי"ז)

כ. **באו נשים רבות של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מן ישראל קשרו לו שני כתרים**. יש להקשות למה בהנחת הכתרים הספיק מלאך אחד לשני כתרים, ובנשילתם הוצרך לכל כתר מלאך אחד? ונראה לי בס"ד כי בהנחתם הביאום מלאכי השרת שהם מסטרא דימינא, וכל ימין כחו חזק שיוכל מלאך אחד לסבול שני כתרים בידו, אבל בנשילה שהוא מלאך אחד לסבול שני כתרים בידו, אבל בנשילה שהוא מלאך אחד לסבול שני כתרים בידו, ועוד נראה לי בס"ד מלאך הטוב גם שמאל שלו היא חסד, לכך אחז ב' כתרים בשתי ידיו, אבל מלאך הדין אין פועל דין בימינו אלא רק בשמאלו, לכך נטל כתר אחד בשמאלו דוקא. (בן יהודה – שבת פח.)

ואע"ג דגדולה מדה טובה ממדת פורענות הכא נמי גדולה היא שמלאך טוב היה קושר שני כתרים ומלאך חבלה לא היה בו כח כי אם להסיר אחד. (תוס' שם)

פי פירע הוא – א"נ שנסתלקו ענני כבוד אלא שהחזירים משה רבינו בתפילתו. (רבינו אפרים)

ג. לפי שבמעשה העגל גרמו שבירת הלוחות לשנים ע"כ יתנו בקע דהיינו שקל בקוע לשנים. **א"נ** לפי שזה היה כופר נפש וידוע שמצד הנפש אין יתרון לשום אדם על חבירו כי נפש החיוני שוה בכלם על כן עשיר ורש שוין בכופר זה, ולפי שכל אדם הוא שקל שלם, וכל מחצית נכלל במספר י' כי כן מנו רז"ל (נדה לא, א) במאמר שלשה שותפין באדם י' דברים הבאים מן אב ואם וי' דברים הבאים מן הקב"ה וא"כ הרי האדם השלם עשרים גרה ומחציתו תרומה לה' לכפר על חלק הנפש. (כ"י יקר) **פי בשש משה** 'בא שש' – והשקל כ' גרה הרי חציו עשר לכפר על עשרת הדברות שעברו. (דעת זקנים)

שקל במיליו שין קוף למד. והגימטריא שין קוף למד = 620 = **עשרים**. לרמז שבשקל שממנו יש לתת מחצית יש עשרים גרה. דכתיב (שמות ל ג) **זה יתנו קל העבר על הפקדים מחצית השקל הקדש עשרים גרה השקל**.

במלה **מחצית** חמש אותיות. השתים שבקצוות זו שבראש המלה וזו שבסופה הן אותיות **'מת'**, שתי הפנימיות הן **'חי'**. ובאמצע האות צ' המלמדת על הצדקה. רמז הוא שצדקה מקרבת את החיים ומרחיקה את המוות. שכן האותיות 'חי' מחוברות אל האות צ' סמל הצדקה, ואילו האותיות 'מת' מרוחקות ממנה. (הגר"א)

מחצית השקל בא לכפר על חטא העגל – וידוע כי הערב רב עבדו את העגל במעשה, בריקודים ובמחולות, ואילו בני ישראל חטאו בו רק במחשבה. ומחשבה בלי מעשה הריהי כמחצית בלבד, לכך יתנו מחצית השקל. (עץ הדעת טוב – לרבינו חיים ויטאל זצ"ל) להורות כי לא עשו רק מחצית מן העבירה. (כתב סופר עה"ת) מחצית השקל – מרמז על האחדות שכל אחד אינו אלא מחצית ואינו יכול להיות מושלם רק אם מתחבר עם חבירו (ר' שלמה אלקבץ) כאשר יהודי לבד הוא אינו שלם אין לו במה להתנשא על השני. (האלישיך) אין אדם מת וחצי תאוותו בידו רמז במחצית השקל שלעולם אין אדם שבע בענייני העולם הזה. (מקדש מרדכי) ג. **בצלאל ואהליאב מרומזים בתחלת בראשית** – ר"ת של בראשית בראשית **בא** – וזה ר"ת של **בצלאל בן אורי**, וכן ר"ת של **בא** – לה"ם **את** הם ר"ת של **אהליאב בן אחיסמך**. ואמרו חז"ל (ברכות נה.) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ שנאמר (משלי ג ט) **י-הנה בקמך יסד ארץ כונן שמים בתבונה**. (משיב דברים בשם אביו, מנחת אהרן)

ע. וליב"ע אמר זאת בקול בוכים והכוונה היתה על חג – שבר רשעים, שמחר ידין משה את עובדי העגל. שעל ידי מעשה העגל נדחה תיקון העולם לאחרית הימים, קרא אהרן בקול בוכים: **תג לי-הנה** החג מחול לצדיקים, שיעשה ה' בשעת תיקון העולם **מחר** נדחה ע"י מעשיכם למחר, ויש מחר לאחר זמן. (אזנים לתורה)

פ. ולקח משם את הלוחות והיה יורד והיו הלוחות סובלין את עמ"י עצמן ואת משה עצמו עמן וכשראו העגל ואת המחולות ברחו הכתובים מעל הלוחות נמצאו כבדים על ידו משה ולא היה משה יכול לסבול את עצמו ולא את הלוחות והשליכן מידו ונשתברו תחת ההר. (פרקי דר"א פמ"ה)

ויאמר ה' אל משה פסל לה, הָאָדָם הוּא דְּכָתִיב (איוב יא, ו): **וַיַּגֵּד לָהּ תַעֲלָמוֹת חֲכָמָה**, אֵתָהּ מוֹצֵא בְּשִׁעָה שְׁאֵמֶר לֹא הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא (שמות לב, ז): **לָךְ רֵד פִּי שִׁחַת עֲמָךְ**, הָיָה תּוֹפֵס בְּלוֹחוֹת וְלֹא הָיָה מֵאֲמִין שֶׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל, אָמַר אִם אֵינִי רוֹאֶה אֵינִי מֵאֲמִין, שְׁנֵאֲמֶר (שמות לב, ט): **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב מֹשֶׁה אֶל הַמִּתְנֶה**, שְׁלֹא שִׁבְרָן עַד שֶׁרָאָה בְּעֵינָיו. אֵי לָקֵם לִבְנֵי אָדָם שֶׁהֵם מַעֲיִדִים מִה שְׁאֵינֶם רוֹאִים, אֲפֻשֶׁר שְׁלֹא הָיָה מִשֶּׁה מֵאֲמִין בְּהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁאֵמֶר לֹא: **פִּי שִׁחַת עֲמָךְ**, אֵלֶּיךָ הוֹדִיעַ מִשֶּׁה דָּרָךְ אֲרָץ לִיִּשְׂרָאֵל, אֲפִלוּ שִׁיָּהָ אָדָם שׁוֹמֵעַ דָּבָר מִן יְחִידֵי גֵאֲמֹן, אֲסוּר לְקַבֵּל עֲדוּתוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַל פִּיו אִם אֵינִי רוֹאֶה. דָּבָר אֲחֵר, שֶׁפָּרְחוּ הַכְּתוּבִים מִן הַלּוֹחוֹת, לָכֵן שִׁבְרָן. שְׁנֵאֲמֶר (דברים ט, טז): **וְאָרָא וְהִנֵּה חֲטָאתָם לָהּ א-לֵהֶיכֶם**, רָאָה מִשֶּׁה שֶׁחֲטָאוּ וְשִׁבְרָ אֶת הַלּוֹחוֹת. מִשֶּׁל לִשְׁר שֶׁנִּטַּל אִשָּׁה וְכַתֵּב לָהּ כְּתָבָהּ וְנִתְּנָה בְּיַד הַשּׁוֹשְׁבִין, לְאֲסֹר יָמִים יָצָא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע, מִה עֲשָׂה הַשּׁוֹשְׁבִין קָרַע אֶת הַכְּתָבָה, אָמַר מוֹטֵב שֶׁתֵּהָא גְדוּגִית כְּפִנְיָהּ וְלֹא כְּאִשֶּׁת אִישׁ, כִּף עֲשָׂה מִשֶּׁה, אָמַר אִם אֵין אֲנִי מְשַׁבֵּר אֶת הַלּוֹחוֹת אֵין לִיִּשְׂרָאֵל עֲמִידָה, שְׁנֵאֲמֶר (שמות כב, יט): **זִכַּת לְאֵלֵהֶם יִתְּרָם**, מִה עֲשָׂה שִׁבְרָם, אָמַר לֹא הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא הָיָה יוֹדְעִין מִה הָיָה כְּתוּב בָּהֶם. דָּבָר אֲחֵר, וְאָרָא וְהִנֵּה חֲטָאתָם לָהּ א-לֵהֶיכֶם, רָאָה שְׁאֵין לִיִּשְׂרָאֵל עֲמִידָה, וְחִבֵּר נִפְשׁוֹ עֲמָקָה וְשִׁבְרָ אֶת הַלּוֹחוֹת, וְאָמַר לְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵם חֲטָאוּ וְאֲנִי חֲטָאתִי שֶׁשִׁבְרָתִי הַלּוֹחוֹת, אִם מוֹחֵל אֵתָה לָקֵם אִף לִי מַחֵל, שְׁנֵאֲמֶר (שמות לב, ז): **וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חֲטָאתָם**, כֵּן לְחֲטָאתִי מַחֵל, וְאִם אֵין אֵתָה מוֹחֵל לָקֵם אֵל תִּמְחֵל לִי, אֵלֶּיךָ (שמות לב, ז): **מִחֲנִי נָא מִסַּפְרָךְ אֲשֶׁר כְּתֹבָה**. אָמַר רַבִּי אֲחָא, לֹא זֶה מִשֶּׁם עַד שֶׁפָּנָה חֲטָתָה שְׁלֵקָה, שְׁנֵאֲמֶר (שמות לב, טו): **וַיִּפֹּן וַיִּרֶד מִשֶּׁה**, פִּינֹן שֶׁפָּנָה חֲטָתָה שְׁלֵקָה, אָמַר מִשֶּׁה הָרִי הָיָה לִיִּשְׂרָאֵל מִי שִׁיבִשְׁשׁ עֲלֵיהֶם, אֲנִי מִי יִבְקֹשׁ עָלַי, הַתְּחִיל מִצְטָעַר עַל שִׁבּוּר הַלּוֹחוֹת, וְאָמַר לֹא הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵל תִּצְטָעַר בְּלוֹחוֹת הִרְאשׁוֹנוֹת, שְׁלֹא הָיָה אֵלֶּיךָ עֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת לָכֵן, וּבְלוֹחוֹת הַשְּׁנָיִים אֲנִי נוֹתֵן לָךְ שִׁיָּהָ בָּהֶם הִלְכוֹת מִדְּרָשׁ וְאֲגָדוֹת, הָאָדָם דְּכָתִיב: **וַיַּגֵּד לָהּ תַעֲלָמוֹת חֲכָמָה פִּי כְּפָלִים לְתוֹשִׁיָהּ**, וְלֹא עוֹד, אֵלֶּיךָ שֶׁאֵתָה מְבַשֵּׁר שְׁמִלְתִּי לָךְ עַל חֲטָתָה שְׁלֵקָה, שְׁנֵאֲמֶר (איוב יא, ו): **וַדַּע כִּי יִשָּׂה לָךְ א-לֹהִים מַעֲנֶנָּה**. (שמות רבה פרק מו)

ש. וכ"כ הרמ"א (שו"ע או"ח קנו א) 'ויש מקילין בעשיית שותפות עם הגוים בזמן הזה, משום שאין הגוים בזמן הזה נשבעים בעבודה זרה, ואע"ג דמזכירין העבודה זרה, מכל מקום כוונתם לעושה שמים וארץ אלא שמשתפים שם שמים ודבר אחר, ולא מצינו שיש בזה משום **ולפני עור לא תתן מכשל** (ויקרא יט יד), דהרי אין הגוים מזהירין על השיתוף'.

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
ramnadlan018@gmail.com לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת